

Nieuwegein herdenkt op 4 mei.....

een overzicht door Piet Daalhuizen

8 april 2014.

Op 4 mei herdenkt Nieuwegein de slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog die vielen in Jutphaas en Vreeswijk en de tot 1 januari 1954 bij Jutphaas horende Utrechtse wijk Hoograven, alsmede slachtoffers die te betreuren zijn tijdens de uitoefening van hun taak als militair ná de Tweede Wereldoorlog.

Jutphaas

Het schietincident van 7 mei 1945

Over het schietincident bestaan verschillende lezingen. Hieronder volgt het verhaal over de gebeurtenissen die dag met daarop de aanvulling die door mevrouw Somer is gegeven.

Lezing één: door een bewoner van Jutphaas:

Slechts luttele dagen was Nederland bevrijd. In vrijwel alle dorpen en steden van het land waren de verslagen Duitse troepen nog aanwezig. Op die 7e mei bleek al vroeg in de morgen dat er iets broeide. Een inwoner vertelt dat hij 's-morgens in het centrum van het dorp was. Hij is snel naar huis gegaan en vertelt zijn vrouw: "Daar gebeuren vandaag ongelukken; leden van de Ondergrondse en Duitsers lopen elkaar in de weg. De stemming is explosief!" Tegen de middag barst het geweld los. Een dronken Duitse officier die nabij Het Sluisje met z'n revolver zou hebben bedreigd, wordt door leden van de Binnenlandse Strijdkrachten (De Ondergrondse) neergeschoten. De Duitsers reageren furieus en ontketenen een ware mensenjacht om de dader(s) te kunnen pakken. Mensen worden bijeen gedreven op het schoolplein van de School met den Bijbel aan de Nedereindseweg, anderen worden tot in woningen achtervolgd. Er wordt veel geschoten. Volgens in september 2013 verkregen informatie van Jan Burgers en Harry Luiten zijn daarbij ook nog één of twee Duitse militairen gesneuveld (Totaal dus twee of drie Duitse doden.)

De driesprong Dorpsstraat/Herenstraat/Sluisje in Jutphaas rond 1945

Het incident vond plaats op 7 mei 1945, in de morgenuren (omstreeks 11.00 uur) op de driesprong Dorpsstraat/Herenstraat/Sluisje te Jutphaas. Er vielen vijf Nederlandse slachtoffers:

- Leden van de Binnenlandse Strijdkrachten Th. Hanselaar en A. Kros;
- Burger-slachtoffers F.A. Luiten, W. Spies en J. Streefkerk.

Lezing twee: Het verhaal van mevrouw Somer:

"De Roskam" rond 1940

Op 9 februari 2010 heeft de Historische Kring Nieuwegein (Piet Daalhuizen en Gerda Kuster) gesproken met mevrouw M. Somer (* 22-02-1927), Wijnesteijnstraat 38 te Nieuwegein. Mevrouw Somer was door een ambtenaar van de gemeente Jutphaas (W.J.F. van der Kuijlen) 'aangewezen' om als dienstbode werkzaamheden te verrichten in het kantoor van de Ortskommandantur, dat was gevestigd in een ruimte van [hotel-café-restaurant "De Roskam"](#) (Eigenaar/beheerder destijds was de heer Scheffers) aan de Dorpsstraat te Jutphaas, thans bekend Herenstraat 39. Zij werkte er enkele maanden van 1943 tot de lente van 1945. Achter "De Roskam" met de ingang aan de steeg (zonder naam) die zuidelijk van het café was en is, had Piet Hornsveld een garagebedrijf annex taxionderneming. In zijn ruimten waren Duitse soldaten ingekwartierd.

Ten tijde van het schietincident bevond mevrouw Somer zich in de Jutphase Molensteeg, ongeveer 75 meter ten zuiden van de plaats waar het incident begon (Thans bekend als liggend tussen de panden Herenstraat 29 en 31).

Feiten over het schietincident

De brug over het Merwedekanaal

Mevrouw Somer vertelt: "De soldaat, een grote kerel, had zijn motor neergezet tegen het gietijzeren hek zuidelijk van de Rijnhuizerbrug. Hij zelf liep nabij het Sluisje midden op de Herenstraat. Hij had de stap van

iemand die teveel heeft gedronken. Hij had een geweer, dat hij eerst aan een band op de rug had gedragen, in de hand genomen en maakte aanstalten het door te laden.

Er klonk een schot (afgevuurd door Ries van den Brink).”

Noot: Deze lezing onderschrijft in feite het verhaal dat de Duitse militair eerder was gestopt op dat punt en toen de feestvierende inwoners had opgedragen het wegenknooppunt te verlaten.

Vervolgens zou hij zijn weggereden in zuidelijke richting. Later keerde hij terug, waarna het schietincident zich voordeed.

De Rijnhuizerbrug met aan de ene kant de Dorpsstraat en als je de brug over gaat Fort Jutphaas

Mevrouw Somer vertelt: “Er wordt steeds gezegd, dat na het eerste schot Duitse soldaten van over de Rijnhuizerbrug (van het fort Jutphaas en kasteel Rijnhuizen) in grote aantallen kwamen aangerend om de BS-ers te achtervolgen. Dat is absoluut onjuist. De wraakactie werd geleid door mijn vroegere ‘baas’, de Ortskommandant. Onder het roepen van “Zu den Waffen” commandeerde hij Duitse soldaten op hem vanuit zijn bureau aan de Dorpsstraat te volgen om wraak te nemen. Zij renden vlak langs mij heen en die commandant keek mij met grote, woeste ogen doordringend aan.”

Noot: De wraakactie is dus niet uitgevoerd door de SS-afdeling die op het fort Jutphaas verbleef en waarvan enkele officieren waren ingekwartierd in kasteel Rijnhuizen. Voor verder onderzoek in Duitse archieven is dit belangrijk.

Slachtoffers

Th. Hanselaar (Theo); Geboren te Monster 6 november 1918. De verzetsman die tezamen met Ries van den Brink het BS commando vormde, dat de Duitse soldaat moest ontwapenen/neerschieten??, was op zijn vlucht voor de Duitsers het gemeentehuis in gevlucht. Bij een sprong uit een raam, raakte hij gewond aan een voet en kon niet verder. Hij wist het pand Herenstraat 8 in te komen en verborg zich daar in een kast. Toen hij werd ontdekt, werd de kast doorzeefd met kogels.

A. Kros (Aart); Geboren Dordrecht 10 augustus 1916. Verzetsman. Zag kans aan de achterzijde het gemeentehuis uit te vluchten, maar werd op zijn vlucht neergeschoten in het weiland achter het gemeentehuis.

J. Streefkerk (Jan); Geboren Ridderkerk 19 mei 1917. Burgerslachtoffer bij de schietpartij. Vluchtte vanaf het Sluisje de weilanden in noordelijk van de Nedereindseweg en werd daar neergeschoten.

F.A. Luiten (Frans); Geboren Waddinxveen 30 juni 1909. Burgerslachtoffer bij de schietpartij. Getroffen door een ‘verdwaalde’ kogel in het bovenbeen. Wist nog te vluchten naar de steeg die toen lag tussen de panden Herenstraat 3 en 4. Bezweek aan bloedverlies als gevolg van de opgelopen slagaderlijke bloeding.

W. Spies (Willem); Geboren Utrecht 28 juni 1907. Burgerslachtoffer bij de schietpartij. Vluchtte vanaf het Sluisje de weilanden in noordelijk van de Nedereindseweg en werd daar neergeschoten.

F.A. Luiten ligt begraven op het kerkhof naast de Nicolaaskerk. Th. Hanselaar, A. Kros, W. Spies en J. Streefkerk vonden hun laatste rustplaats op het kerkhof aan het Kerkveld.

Conclusies

- Het punt ‘feiten’ is een bevestiging van andere lezingen.
- De functie van de commandant die de wraakactie leidde, is nieuwe info.
- Ook mevrouw Somer spreekt van veel feestvierende mensen met daartussen (te) prominent aanwezig de gewapende leden van de BS. Zij spreekt niet van een ‘geladen sfeer’ waarover anderen spreken: Zijzelf zegt dat toen niet zó ervaren te hebben.

Operatie Market Garden

Zie Cronyck de Geyn van oktober 2004, blz. 86 e.v.

Tadeusz Jankowski maakte deel uit van het 315^e squadron Poolse vliegers van de Royal Air Force. Toen hij op 20 september 1944 terugkeerde van een missie naar het slagveld van Market Garden werd zijn toestel, een jager van het type Mustang Mk-III aangeschoten door afweergeschut. Op Plettenburg stortte het toestel

neer, waarbij naast piloot Jankowski ook Jopie Hoveling om het leven kwam, die werd geraakt door het neerstortende vliegtuig.

W.C.T. Jankowski (Tadeusz); Poolse vliegenier bij de RAF. Op 20 september 1944 neergestort nabij Plettenburg/Bongenaar. Geboren 21 januari 1919 in Starozreby (Polen). Werd aanvankelijk begraven op het kerkhof naast de Nicolaaskerk, maar omstreeks 1960 herbegraven op het Poolse ereveld bij Breda.
J. Hoveling (Jopie); Geboren te Jutphaas. 8-Jarige jongen. Getroffen door het neerstortend vliegtuig van Tadeusz Jankowski op 20 september 1944. Ligt begraven op het kerkhof naast de Nicolaaskerk.

Overige Jutphase slachtoffers

J.J.H. van Ee (Johan); Geboren Woerden 15 oktober 1906. Omgekomen in het concentratiekamp Neuengamme op 27 november 1944. Na de oorlog herbegraven op het kerkhof op het Kerkveld nabij de graven van de slachtoffers van 7 mei 1945.

G. van Essen (Gerrit); geboren te Jutphaas op 15 juli 1889. Vermoedelijk als dwangarbeider naar Duitsland op transport gesteld.
Overleed op 11 januari 1945 te Bochum in Duitsland. Is begraven op het Nederlands ereveld te Düsseldorf.

Th.P.J. van Genderen (Thijmen); Geboren Jutphaas 14 oktober 1920. Matroos aan boord van het koopvaardijship s.s. Sembilan. Getorpedeerd op 17 april 1943 in de Indische Oceaan nabij het Zuidafrikaanse Durban. Daarbij kwamen 85 mensen om het leven. Slechts één zeeman overleefde.

L.C. Kerkhof (Bertus); Geboren Jutphaas 11 oktober 1919. Nederlands dienstplichtig militair. Gewond geraakt op 8 mei 1940 bij de IJssellinie. Overleden te Zutphen 11 mei 1940. Aanvankelijk begraven op het kerkhof naast de Nicolaaskerk. Later herbegraven op het ereveld in Loenen (Veluwe).

R.B. Nichting (Rieneke); 19-jarig meisje, dat op 6 september 1944 omkwam bij een bombardement op de Noordersluis. Begraafplaats onbekend.

Vreeswijk

Aan het begin van de oorlog

Tijdens de eerste oorlogsdagen trokken vanuit het oosten van Nederland colonnes vluchtelingen naar het westen. Meerdere groepen mensen kwamen langs en door Vreeswijk.

Tijdens zo'n droeve tocht op 13 mei 1940 werd een groep vluchtelingen, begeleid door militairen van het Tweede legerkorps (dat ook aan de Grebbelinie vocht), groep Utrecht; derde Bataljon 25ste Regiment Infanterie. De groep werd beschoten door overvliegende Duitse jagers. Daarbij werd de dienstplichtig militair **Siem Brechmann (Simon Theodorus)** uit Rotterdam dodelijk getroffen.

Operatie Market Garden

Zie Cronyck de Geyn van oktober 2004, blz. 86 e.v.

Frederick Henry Hooper, korporaal bij het South Staffordshire Regiment had na negen dagen van harde verbitterde gevechten met zijn makkers het bevel gekregen, dat de Britse en Poolse soldaten bij Oosterbeek uit de omsingeling van de Duitsers moeten breken en met bootjes over de Rijn zullen worden gezet door de Britse en Canadese Genie. Het moet allemaal in één nacht en, uiteraard, in het geheim gebeuren. Bij de Rijn wordt een ontsnappingsroute vrijgehouden om de evacuatie mogelijk te maken. Hooper is bij de bescherming van deze route betrokken. Eerst wanneer iedereen is gepasseerd mogen Hooper en de anderen naar de rivier om te worden overgezet. Als het zover is, blijkt het laatste bootje al te zijn vertrokken. Er

resteren twee mogelijkheden; krijgsgevangene gemaakt worden of de Rijn overzwemmen. Hooper, die goed kon zwemmen zei: "Ik ga zwemmen". Hij ging op de vroege morgen van dinsdag 26 september 1944 het water in en kwam 15 meter van de oever in moeilijkheden. Hij zwom toch door, kwam in de sterke stroming terecht, werd onder water gezogen en verdronk. In november spoelde zijn lichaam bij Vreeswijk aan alwaar hij op 13 november 1944 werd begraven op de algemene begraafplaats. Hij werd 22 jaar.

Scheepvaart

Een ander Vreeswijks oorlogsslachtoffer is **Johannes Bokstein**, geboren Vreeswijk 19 maart 1907. overleden Vierlingsbeek 14 augustus 1944 (37 jaar). Hij was sleepbootkapitein Zijn sleepboot, de Teuna 2, werd omstreeks 16.30 uur getroffen. Staande achter het roer werd zijn hoofd er vrijwel afgeschoten. Zijn broer Gerardus, die met het s.s. Schulp in de buurt voer, was ooggetuige.

Petrus Eikelboom (Peter) was machinist op de sleepboot Kara, die op 2 juni 1940 op een riviermijn liep bij Keulen-Mariënburg.

Peter Eikelboom is geboren in Utrecht op 12 februari 1893 en woonde in Vreeswijk aan de Noorderstraat.

Razzia

In Vreeswijk wordt in 1943 tijdens een razzia **Wim van Rossum** (geboren op 13 september 1911 in Vreeswijk), opgepakt. Hij wordt met vele anderen op transport gesteld naar Duitsland en in Frankfurt a/d Oder als dwangarbeider te werk gesteld. Tijdens een bombardement, vermoedelijk in maart 1945, wordt hij dodelijk getroffen. De familie wordt daarover geïnformeerd op 21 augustus 1945. Deze datum wordt als overlijdensdatum genoemd op de grafsteen op het Barbarakerkhof in Vreeswijk. Op 18 juli 1951 wordt zijn stoffelijk overschot vanuit Duitsland overgebracht naar Vreeswijk, waar het wordt opgebaard in de Barbarakerk. Op 19 juli 1951 is de plechtige uitvaart en de herbegravenis.

Begin 1943 worden in Vreeswijk de broers **Arie en Franciscus Johannes de Reuver** van hun bed gelicht en op transport gesteld naar het concentratiekamp Vught, waar beiden al na enkele weken komen te overlijden als gevolg van ontberingen en voedseltekort.

Bijna alles over de reden van het Duitse nachtelijke optreden is onbekend en vergt nader onderzoek. Er zijn berichten dat beide broers in het verzet zaten. Ze zouden eind 1942 hebben ingebroken in een voedseldepôt nabij het Schippersinternaat om eten te bemachtigen voor onderduikers. Op aanwijzing van een (foute) politiemann zouden ze door de Duitsers zijn opgepakt.

F. H. Hooper (Frederic), korporaal bij het South Staffordshire Regiment ging op de vroege morgen van dinsdag 26 september 1944 het water van de Rijn in en verdronk. In november spoelde zijn lichaam bij Vreeswijk aan alwaar hij op 13 november 1944 werd begraven op de algemene begraafplaats. Hij werd 22 jaar.

J. Bokstein (Johannes), geboren Vreeswijk 19 maart 1907. Overleden Vierlingsbeek 14 augustus 1944 (37 jaar). Begraafplaats Vianen (18 augustus 1944).

S.Th. Brechmann (Siem); geboren te Rotterdam op 17 april 1920.

Gesneuveld te Vreeswijk op 13 mei 1940. Begraven op de RK Begraafplaats St. Laurentius te Rotterdam. Het graf is geruimd.

P. Eikelboom (Peter); geboren te Utrecht 12 februari 1893.

Overleden te Keulen-Mariënburg op 2 juni 1940. Peter is begraven op de Algemene Begraafplaats aan de Gildenborglaan in Vreeswijk.

A. de Reuver (Arie); geboren te Vreeswijk op 25 juni 1918.

Overleden in het concentratiekamp Vught op 11 februari 1943 en aldaar begraven.

F.J. de Reuver (Frans); geboren te Vreeswijk op 24 oktober 1920.

Overleden in het concentratiekamp Vught op 27 januari 1943 en aldaar begraven.

W. J.G. van Rossum (Wim); geboren op 13 september 1911 in Vreeswijk. Slachtoffer van een bombardement in maart 1945 in Frankfurt a/d Oder. Herbegraven naast de Barbarakerk op 19 juli 1951.

Politionele actie voormalig Nederlands Indië

Soldaat Van Amstel van de 2^e compagnie keert op 3 februari 1949 terug uit Medan, waar hij lange tijd is opgenomen geweest in het hospitaal. Hersteld van zijn ziekte vindt hij een plaats op een konvooi dat hem over de 400 km. lange weg van Medan naar Sibolga zal brengen. Daar zal hij, na lange tijd, zijn kameraden terugzien.

Tijdens het afleggen van het laatste stuk van de reis tussen Tarutung en Sibolga, een weg van 60 km. met naar schatting 1400 bochten, wordt het konvooi onder vuur genomen. Hennie van Amstel wordt geraakt en sterft aan zijn verwondingen.

Soldaat Lourens van den Berg overleed aan een longontsteking (?) in het hospitaal te Tjimahi. Hij was als dienstplichtig militair uitgezonden en behoorde tot het 1^e Regiment Huzaren van Boreel.

Soldaat Martinus Joseph Zuurhout, dienstplichtig militair in het 4^e Bataljon Regiment Stoottroepen was uitgezonden naar het voormalig Nederlands Indië. Hij sneuvelde bij het plaatsje Palupu op Sumatra.

Hendrik Johannes van Amstel (Hennie), geboren 26 februari 1927 te Vreeswijk.

Uitgezonden als dienstplichtig soldaat voor een politionele actie in voormalig Nederlands Indië. Sneuvelt op 3 februari 1949 in Sibolga (noord-west Sumatra). Hij rust op de erebegraafplaats Leuwigajah te Cimahi (nabij Bandung/Java).

Lourens van den Berg (Lourens); geboren 10 januari 1925 te Vreeswijk. Uitgezonden als dienstplichtig soldaat voor een politionele actie in voormalig Nederlands Indië (1^e Regiment Huzaren van Boreel). Overleden in het hospitaal te Tjimahi op 19 november 1949, vermoedelijk aan de gevolgen van longontsteking.

Hij ligt begraven op het ereveld Menteng Pulo te Djakarta (Vak IV-77/7DD).

Martinus Joseph Zuurhout (Ties); geboren 8 maart 1927 te Vreeswijk.

Uitgezonden als dienstplichtig soldaat voor een politionele actie in voormalig Nederlands Indië (4^e Bataljon Regiment Stoottroepen).

Gesneuveld op 19 februari 1949 nabij Palupu op Sumatra.

Hij ligt begraven op het ereveld Leuwigajah te Cimahi (Indonesië).

Hoograven

Tot 1 januari 1954 behoort Hoograven tot de gemeente Jutphaas. In de oorlogsjaren zijn tenminste 28 inwoners om het leven gekomen door oorlogsgeweld. Veel Joodse inwoners in concentratiekampen. De stichting Historische Kring Tolsteeg-Hoograven verstrekte ons een overzicht.

Door een bidprentje dat Ben Remie op Marktplaats vond, kon op 8 april 2014 een de informatie over slachtoffers uit de wijk Hoograven worden toegevoegd:

Johannes Werkhoven; geboren te Jutphaas (Hoograven) op 4 december 1908, zoon van Johannes Werkhoven (geboren Vianen 3 september 1870) en Barta van Elk (geboren Vianen 4 oktober 1872). Johannes was het jongste kind van dit echtpaar. Hij trouwt op 24 juni 1936 met Cornelia de Bruijn (geboren Utrecht 7 maart 1912). Na hun huwelijk betrekken zij een woning aan de Prinses Julianastraat 25 in Hoograven,
De tekst op het bidprentje geeft aan dat Werkhoven tot de dwangarbeiders moet worden gerekend. Hij overleed op 18 oktober 1943 in Essen. Ongeval of bombardement; dit is voorsnog niet duidelijk.
Begraven, volgens het bidprentje, te Essen.

Lothar Gold	12 jaar	Sobibor '43
Sibilla Goldsmit	28 jaar	Sobibor '43
Nathan Herschel	36 jaar	Sobibor '43
Frederika van Praag	36 jaar	Sobibor '43
Rosette Elisabeth Tobar	31 jaar	Sobibor '43
Levie Schreeuwer	40 jaar	Sobibor '43 (dag na zijn verjaardag)
Mozes Schreeuwer	12 jaar	Sobibor '43
Gerda Davidsohn	36 jaar	Sobibor '43
Simon Meyer	3 jaar	Sobibor '43
Benjamin Meyer	30 jaar	Sobibor '43
Nico van Zwaanenburgh	29 jaar	Auschwitz '42
Sara Goldsmid	30 jaar	Auschwitz '42
Siegfried van Zwaanenburgh	9 jaar	Auschwitz '42
Nathan Schreeuwer	35 jaar	Auschwitz '43
Reina Polak	28 jaar	Auschwitz '42
Mirjam Schreeuwer	5 jaar	Auschwitz '42
Maurits Schreeuwer	1 jaar	Auschwitz '42
Cornelis Martinus de Vreede	28 jaar	in zee '40
Marinus Dikken	26 jaar	Ellrich '45
Maurits Levie Turksma	19 jaar	Auschwitz '43
Arend Joosten	28 jaar	Auschwitz '44
Louis Bouman	40 jaar	Auschwitz '44
Julius Gold	43 jaar	Melk '45
Raphael Goldsmid	33 jaar	Seibersdorf '43
Philip Joosten	27 jaar	Midden Europa '51
Klaas de Nooyer	20 jaar	Duitsland '44
Abraham Nagtegaal	18 jaar	Duitsland '45
Johannes Werkhoven	34 jaar	Essen (Duitsland) 18 oktober 1943.

In het gebed en het H. Misoffer van Priesters en geloovigen wordt aanbevolen de Ziel van Zaliger

Johannes Werkhoven

Echtgenoot van Cornelia de Bruyn,

geboren te Jutphaas 4 Dec. 1908, door een noodlottig ongeval plotseling overleden te Essen (Dtsl.)
18 Oct. 1943 en aldaar 21 Oct. begraven.

Hij was een voorbeeldig katholiek, een liefdevol echtgenoot en vader, een oprechte en trouwe vriend.

Met fierheid beleed hij zijn H. Katholiek Geloof en daardoor dwong hij eerbied af bij allen, die hem kenden.

Gesterkt door zijn geloof wist hij offers met blijmoedigheid te brengen en anderen te bemoedigen, te troosten en te steunen.

Zijn dood was wel plotseling, maar wie goed leeft behoeft den dood en het oordeel Gods niet te vreezen.

Geliefde echtgenote en kind, blijft vertrouwen op den goeden God, Die de zijnen niet verlaat. Wij hopen elkaar eens weer te zien in den Hemel.

Dierbare vader, broers en zusters, hebt dank voor alles en vergeet mij en de mijnen niet.

Mijn Jezus, barmhartigheid.

Onze Vader — Wees Gegroet.

Heer, geef hem de eeuwige rust.

HIJ RUSTE IN VREDE.

ARBEITSEINSAATZ

K2345